

donderdag 16 oktober 2014 - De Nieuwe Kerk is als een oude, sombere man, zegt architect Ron Verduijn van Van Hoogevest Architecten. “Op het eerste gezicht oud en onaantrekkelijk, maar als je ‘m beter leert kennen, ontdek je zijn grote schoonheid.”

Samen met Gijsbert van Hoogevest is Ron Verduijn bezig met het ontwerp van de restauratie en de herinrichting en uitbreiding van de Nieuwe Kerk. Ook doet hij onderzoek naar de historie van het kerkgebouw en naar de visies van eerdere restauratiearchitecten. Ook ontwierp hij de aanpassingen in en aan het kerkgebouw en het nieuw te bouwen kerksouterrain. “Restaureren kun je tegenwoordig niet doen zonder tegelijkertijd te actualiseren.” Een kerk verandert, wil Ron maar zeggen. Dat heeft hij altijd gedaan en zal hij blijven doen. “De basis van geloven blijft hetzelfde, maar de vorm wijzigt. Kerkgebouwen hebben zich voortdurend aangepast, die blijven echt niet 1000 jaar hetzelfde.”

Ron laat vier afbeeldingen zien van de Nieuwe Kerk, elk genomen in een ander tijdvak. Een schilderij van Hendrick Cornelisz van Vliet uit 1662 toont een ruim, wit gepleisterd kerkgebouw. Er staan maar een paar banken, op de voorgrond is een doodgraver aan het werk. Groepjes mensen staan met elkaar te praten, honden scharrelen rond tussen de pilaren en onder de preekstoel. “Hier heeft al een gigantische herbestemming plaatsgevonden onder invloed van de Reformatie”, wijst Ron. “De preekstoel staat dwars in het middenschip, de protestanten zitten er een kwartslag gedraaid in, niet meer met hun gezicht richting het hoogkoor. Dat deed er niet meer toe. Het is eigenlijk bizar dat er op de plaats van het altaar een monument is neergezet. Als een soort protestantse revanche.”

Latere foto’s laten een typisch negentiende-eeuwse kerk zien met verlaagde plafonds en galerijen, vol banken. “In elk tijdvak werd de kerk anders gebruikt. De vraag die wij onszelf stellen is: hoe kunnen we ervoor zorgen dat de kerk technisch weer helemaal top is, maar ook functioneel in deze tijd.” Om deze vraag te kunnen beantwoorden is het allereerst belangrijk om te kunnen definiëren wat de kerk is. Ron: “Wie binnenkomt, ervaart nu vooral de plechtstatigheid van een wat somber gebouw. De bijzonderheid komt vooral door de verhalen óver de kerk, over het historische belang van het gebouw met de grafkelder van het Koninklijk Huis.”

Maar als je dieper in de ontstaansgeschiedenis duikt, blijkt het gebouw zelf ook heel bijzonder, ontdekte Ron. “Het is een van de weinige kerken die volstrekt zuiver volgens het Middeleeuwse grondplan is gebouwd.” Dat grondplan is: de kruisvorm richting het oosten, met zijbeuken en kooromgang. In de viering, op de kruising van schip en dwarsbeuk, staan vier kolommen die staan voor de vier evangeliën, de zestien kolommen in het schip staan voor de zestien profeten uit het Oude Testament. In het schip zaten de leken, die nog leefden in de schaduw van het Oude Testament. In het hoogkoor zaten de geestelijken. De twaalf kolommen die het hoogkoor omzomen staan voor de twaalf apostelen uit het Nieuwe Testament.

Restauratie Nieuwe Kerk

- Nieuwsoverzicht restauratie
- ▶ Restauratieprogramma
- ▶ Stichting Fondswerving
- ▶ Planning & deelprojecten

Hoe komt het nu, vroeg Ron zich vervolgens af, dat de kerk zo'n sombere uitstraling heeft, terwijl zo veel aspecten van het gebouw grote schoonheid bevatten? De architect verdiepte zich in de visie van de architect die de vorige restauratie in de jaren dertig van de vorige eeuw onder zijn hoede had: Herman van der Kloot Meijburg. "De voorganger van Van der Kloot Meijburg, Cuijpers, ging uit van de toen populaire gedachte de kerk weer tot het optimum te maken van wat hij ooit had kunnen zijn." Dat leverde een gebouw vol neogotische elementen op. Van der Kloot Meijburg verafschuwde die opvatting. "Hij zag restaureren als een artistieke opgave en keek naar de kunstwaarde van het gebouw. Van het bestaande, oude materiaal maakte hij een nieuw kunstwerk."

Ron pakt de foto van de kerk in de negentiende eeuw er weer even bij. "De kerk werd toen het burgerlijk kerkvertrek genoemd. Treffend, want alles is helemaal vol gezet en afgesloten. De kerk op zich beleef je totaal niet meer. Het extra plafond is een laaghangend houten gewelfje, daarom hangt het orgel ook zo laag, dat moest erónder. Gordijnen sluiten het hoogkoor af en recht tegenover de preekstoel hangt een galerij."

Onder Van der Kloot Meijburg werd het burgerlijk kerkvertrek weer een architectonische ruimte, met licht dat wanden, vloeren en gewelven raakte. Het pleisterwerk verdween. Ron: "Ik dacht toen ik aan dit project begon: de kerk moet weer opnieuw gepleisterd worden. Maar het bijzondere is: als het sobere, schoon metselwerk licht vangt, krijgt het reliëf en gaat het leven. De beelden van kort na de oplevering zijn zo fraai. Het interieur is oersober en rijk tegelijk."

Waar Kuipers elke nieuwe toevoeging in gotische stijl uitvoerde, deed Van der Kloot dat in de moderne taal van zijn tijd, de jaren dertig, in dynamische samenhang met het oude. "De schildering op het gewelf van het hoogkoor bijvoorbeeld is heel modern, net als het glas-in-lood. Maar de kleuren zijn weer Middeleeuws, aansluitend bij het karakter van de kerk."

Ron: "De kerk is in de jaren dertig zo'n gave eenheid geweest. We vroegen ons af of we dit konden negeren. Aanvankelijk wilden we van de Nieuwe Kerk een kerk maken die de sfeer ademt van de schilderijen van Saenredam, zoals de Oude Kerk. Maar nu denken we: is het juist niet mooi om een compleet ándere kerk neer te zetten. Deze kerk heeft een heel ander karakter, is meer een kathedraal. We zijn van mening dat we uit de jaren dertig het beste moeten halen en dat grandioos moeten afstoffen, zodat het eigenlijk supermodern wordt."

Kroonluchters

Met dat uitgangspunt bekeek Ron de foto's van de kerk in de jaren dertig nog eens nauwkeurig en legde ze naast het actuele interieur. Hoe komt het nu dat dat fraaie, ruimtelijke effect er nu niet meer is, vroeg hij zich af. Hij kwam tot een vrij rigoureuze conclusie. "De kerk in de jaren 30 bezat geen kroonluchters. Daar heeft Van der Kloot Meijburg erg zijn best voor gedaan. Met reden, ontdekte ik. Want de kroonluchters die eind jaren zeventig weer in de kerk zijn gehangen, belemmeren het zicht op het gewelf, ze vormen als het ware opnieuw een verlaagd plafond." Daarnaast doorkruist op de vloer de grote hoeveelheid banken het perspectief en het zicht op het monument in het koor. "Je ziet nu een houten zee van banken en daarboven een koperen zee van kroonluchters."

Ron hield zijn ontdekking een week lang voor zich. "Het is een ingrijpende beslissing om kroonluchters uit een kerk te halen. Kroonluchters zijn typisch kerkige objecten. Hang ze in een schuur en het wordt een kerk." Toch kaartte hij het aan en wist de stuurgroep ervan te overtuigen dat dit de manier is om het gebouw weer tot zijn recht te laten komen. Behalve de kroonluchters verdwijnt ook het bankenblok in het middenschip, daarvoor in de plaats komen stoelen en een breed middenpad richting het monument, dat de zichtas benadrukt.

Toren

Ook de torenruimte pakt de architect aan. "Dat is nu een tochtige ruimte. Via die ruimte moeten toeristen via een volgepropt winkeltje door een afgeplakte foliedeur de kerk in. Ze stappen ergens in een zijbeuk binnen en weten niet precies waar ze zijn." De toren krijgt tochtvoorziening waardoor de toegangsdeuren naar de kerk altijd open kunnen blijven staan. Toeristen zien direct de kerk en kunnen de hele as aflopen naar het monument. Daarna voert de route via de kooromgang en de zijbeuken weer terug naar achteren, waar ze via een subtiel winkelmeubel weer naar de uitgang worden geleid.

Het nieuwe interieur van de kerk krijgt straks een heldere onderverdeling in een kerkgedeelte, tot aan het transept, en een monumentgedeelte, vanaf het transept. "Typisch aan dit kerkgebouw is dat het twee richtingen heeft: de richting van het gebouw, van oost naar west, van orgel naar monument én de richting van het protestantse gebruik, haaks op de richting van het gebouw: van noord naar zuid, van bankenblok naar preekstoel. Het protestantse gebruik staat dus haaks op de katholieke oorsprong van het gebouw." De expositie over de kerk die nu vast in de zuiderzijbeuk staat opgesteld, verdwijnt. "De zuidbeuk wordt dan weer onderdeel van de protestantse kerk-kerk, het ontmoetingsgedeelte. De ingang van het souterrain komt hier en wordt precies symmetrisch ten opzichte van de preekstoel geplaatst, in de as van de gebruiksrichting, exact tegenover de westbeuk met het bankenvak."

De restauratie wordt straks dus vooral erg zichtbaar in de nieuwe, heldere ruimtelijkheid. Het nieuwe lichtplan moet die ruimtelijkheid extra benadrukken. "Bezoekers moeten straks het gevoel hebben dat ze dezelfde kerk zien, maar dan compleet anders. We gaan schilderen met licht. Per gebruiksscenario maken we een schilderij. 's Zondags kun je bijvoorbeeld het schip benadrukken en het hoogkoor donkerder maken. Maar voor de toeristen wil je juist dat het hoogkoor staat te stralen."

Uitbreiding

De architect gaat niet alleen terug naar de jaren dertig, maar ook verder, naar het nu. "Wat de vorige restauratie met die van nu verbindt, is dat alles wat er nu nieuw in de kerk komt op die echte en heldere visie gebaseerd is. Wat je ziet is wat je hebt bij Van der Kloot Meijburg. In navolging van die gedachte gaan wij consequent werken met één soort materiaal: messing. Dat is natuurlijk, leeft, en veroudert fraai. Het is een klassiek materiaal dat we op een moderne manier gaan verwerken." Zo krijgt de toegang tot het kerksouterrain een hekwerk van messing, niet gesmeed, zoals de klassieke koorhekken, maar gemaakt uit vlakke platen. "Het wordt een eenvoudig en helder hek, dat heel goed past bij de visie van Van der Kloot Meijburg."

Het kerksouterrain zelf wordt een wereld op zich, zegt Ron. Ook hier gebruikt de architect louter natuurlijke materialen. De muren krijgen een laag leemstuc en de toiletruimten worden uitgevoerd in hoogwaardig hout. De trap richting het souterrain loopt niet in één keer naar beneden, maar heeft een 'lui' gedeelte, zodat bezoekers extra lang kunnen genieten van het fraaie uitzicht op het gebrandschilderde raam van Annemiek Punt. Door het plafond van de zalen valt via de kerktuin licht op de wanden. Dit strijklicht zorgt ervoor dat mensen niet het gevoel hebben in een kelder te zitten. De zalen zijn op ingenieuze wijze met elkaar te verbinden tot één grote zaal: de wanden kunnen omhoog.

Het werken aan de kerk is een complexe klus, maar vooral erg leuk, vindt Ron. "Het is een moeilijke opgave om alle laagjes op elkaar te krijgen, om te zorgen dat alles klopt. Dat het restaureren goed gebeurt, dat de herinrichting erbij aansluit, dat er één nieuw, helder verhaal ontstaat. Zodat de oude, sombere man zijn vriendelijke, statige karakter weer terugkrijgt. Wat erg relateert en tegelijkertijd ook enthousiasmeert is dat de kerk in zo'n lange traditie staat. Je weet: totdat de Heer terugkomt, zal de kerk in gebruik blijven."

Bron: <http://oudeennieuwekerkdelft.nl/restauratie-nieuwe-kerk/nieuwsoverzicht-restauratie/architect-ron-verduijn-kerkgebouwen-passen-zich-voortdurend-aan>